

Wyrok z dnia 26 stycznia 2000 r.

I PKN 490/99

Uprawnienia z tytułu przeniesienia w stan spoczynku przysługują jedynie tym arbitrom Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, którzy powołani zostali na stanowisko sędziego.

Przewodniczący SSN Walerian Sanetra, Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski, Andrzej Wasilewski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 26 stycznia 2000 r. sprawy z powództwa Bogusławy N. przeciwko Sądowi Okręgowemu w S. o ustalenie, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 4 marca 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie wyrokiem z dnia 20 listopada 1998 r. [...] w sprawie z powództwa Bogusławy N. przeciwko Sądowi Wojewódzkiemu w S. o ustalenie, że przysługuje jej prawo do uposażenia przewidzianego w art. 6 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 124, poz. 782 – powoływanej nadal jako: ustawa o zm. Prawa o u.s.p.) w związku z art. 71¹ § 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm. – powoływanej nadal jako: Prawo o u.s.p.), oddalił powództwo. W uzasadnieniu tego wyroku podniesiono w szczególności, że ponieważ w rozpoznawanej sprawie istota sporu dotyczy prawa powódki do uposażenia przysługującego sędziemu w stanie spoczynku, które zostało zakwestionowane przez stronę pozwaną, natomiast wysokość takiego uposażenia pozostawałaby już poza sporem, to można w danym wypadku przyjąć, iż dopuszczalne jest rozpoznawanie w tej sytuacji powództwa o ustalenie prawa, zamiast powództwa o świadczenie, bowiem strona ma

interes prawny w rozstrzygnięciu tego sporu co do zasady (art. 189 KPC). Jednakże Sąd stwierdził równocześnie, że zgodnie z art. 71¹ § 2 Prawa o u.s.p. sędziemu przeniesionemu w stan spoczynku z powodu wieku, choroby lub utraty sił, przysługuje uposażenie w wysokości 75% wynagrodzenia zasadniczego, wraz z dodatkiem za wysługę lat, pobieranego na ostatnio zajmowanym stanowisku. Natomiast, w myśl art. 6 ust. 1 ustawy o zm. Prawa o u.s.p., przepis art. 71¹ § 2 Prawa o u.s.p. „ma zastosowanie do sędziów i prokuratorów, którzy uzyskali prawo do emerytury lub renty przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, jeżeli prawo to nabyli zajmując stanowisko sędziego lub prokuratora”; takie samo wymaganie prawne przewiduje zresztą także § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 1997 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu ustalania i wypłacania uposażeń oraz uposażeń rodzinnych sędziom i prokuratorom w stanie spoczynku oraz członkom ich rodzin (Dz.U. Nr 130, poz. 869). Tymczasem w rozpoznawanej sprawie jest poza sporem, że powódka nigdy nie zajmowała stanowiska sędziego lub prokuratora, sprawowała natomiast funkcje zawodowe arbitra Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, który był instytucją orzeczniczą odrębną w stosunku do sądów powszechnych. Zresztą, w chwili likwidacji Państwowego Arbitrażu Gospodarczego dotychczasowi arbitrzy nie stawali się z mocy prawa sędziami sądów gospodarczych, ale stosownie do postanowienia art. 13 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 – powoływanej nadal jako: ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych) jedynie mogli być powołani na stanowisko sędziego na podstawie stosownego wniosku Ministra Sprawiedliwości, o ile nie złożyli pisemnego oświadczenia o odmowie zatrudnienia w sądzie. Bowiem w sytuacji, gdy arbiter złożył pisemne oświadczenie o odmowie zatrudnienia w sądzie, jego dotychczasowy stosunek pracy wygasł z upływem czterech miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (art. 13 ust. 5 tej ustawy). Wynika stąd, że tym bardziej brak jest jakichkolwiek podstaw prawnych dla przyjęcia, że arbitrzy, którzy przeszli na emeryturę przed likwidacją Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, mogli być z mocy prawa traktowani jako sędziowie. Okoliczność, że Sąd Wojewódzki w S. omyłkowo wystawił powódce legitymację, w której została ona określona jako „emerytowany sędzia Sądu Wojewódzkiego”, nie może mieć żadnego znaczenia ani dla oceny statusu prawnego powódki, ani też dla rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie.

Następnie Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu wyrokiem z dnia 4 marca 1999 r. [...] oddalił apelację powódki od powyższego wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie. W uzasadnieniu swego wyroku Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko Sądu Wojewódzkiego w niniejszej sprawie i równocześnie stwierdził, że uznał za bezzasadny wniosek dowodowy, zawarty w apelacji, przy pomocy którego powódka chciała wykazać, że nie we wszystkich wypadkach rygorystycznie respektowano przepisy dotyczące przyznawania prawa spornego uposażenia, bowiem – w opinii Sądu – zmierzała ona do wskazania na okoliczności dotyczące stażu pracy, a nie faktu zatrudnienia na stanowisku sędziego.

W kasacji od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu powódka zarzuciła naruszenie art. 71¹ § 2 Prawa o u.s.p. w związku z art. 6 ustawy o zm. Prawa o u.s.p. przez błędną wykładnię oraz wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i ustalenie prawa do uposażenia przewidzianego powyższymi przepisami. W uzasadnieniu kasacji podniesiono w szczególności, że: po pierwsze – zgodnie z art. 13 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych „w określonych tam terminach Minister Sprawiedliwości obligatoryjnie przedstawiał Radzie Państwa wnioski o powołanie z dniem 1 października 1989 r. arbitrów Okręgowych Komisji Arbitrażowych ze stażem co najmniej 5 letnim na stanowiska sędziów sądów wojewódzkich”, co „wskazuje jednoznacznie na swego rodzaju następstwo prawne ówczesnych sądów wojewódzkich w stosunku do wcześniej działających Okręgowych Komisji Arbitrażowych, zwłaszcza w zakresie kadr (co dotyczyło również pracowników administracji); nie można przy tym kwestionować uprawnień powódki jedynie na tej podstawie, że „§ 1 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 19.VII.1989 r. w sprawie czynności związanych ze zniesieniem komisji arbitrażowych stanowi, iż powołanie na stanowisko sędziowskie byłych arbitrów wiąże się z koniecznością ich pozytywnego oświadczenia o woli zatrudnienia się w sądzie – powódka po 29 latach pracy w PAG odeszła na emeryturę przed wydaniem tego zarządzenia i z oczywistych przyczyn nie miała żadnej możliwości jego złożenia”; po drugie – nie można twierdzić, że wolą ustawodawcy było wprowadzenie takiego rozróżnienia uprawnień emerytalnych, w wyniku którego osoba z 29 - letnim stażem w OKA nie nabyła uprawnień do uposażenia sędziego w stanie spoczynku, a uprawnienie takie nabyła osoba ze stażem 25 - letnim, gdy tylko przepracowała w sądzie powszechnym choćby 1 dzień”, bowiem „wykładnia prowadząca do takich

wniosków jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego”; po trzecie – omawiane przepisy weszły w życie „z mocą wsteczną w tym sensie, że w sposób arbitralny określają różne uprawnienia emerytalne osób z bardzo podobnym stażem na określonym stanowisku. Takie rozróżnienie uprawnień osób o podobnym stażu zawodowym narusza zdaniem skarżącego zasadę wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP”; po czwarte – podniesiono w kasacji, iż „Stosowano w tych sprawach również dość dowolną interpretację, albowiem przyznano w Szczecinie status sędziego w stanie spoczynku osobie, która przepracowała kilkanaście lat w OKA, kilka lat w sądzie, ale nie miała wymaganego ustawą stażu 25 lat (dotyczącego kobiet)”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie jest zasadna.

W art. 71¹ Prawa o u.s.p. określone zostały świadczenia jakie przysługują sędziemu, który został przeniesiony w stan spoczynku, w razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych. Z kolei art. 6 ust. 1 ustawy o zm. Prawa o u.s.p. stanowi, że przepisy art. 71¹ § 2 i § 4 Prawa o u.s.p. mają zastosowanie także do sędziów i odpowiednio do prokuratorów, którzy uzyskali prawo do emerytury lub renty przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, ale jedynie wówczas „jeżeli prawo to nabyli zajmując stanowisko sędziego lub prokuratora”. Przy czym należy podkreślić, że sędziowie zawsze korzystali z konstytucyjnej gwarancji niezawisłości (art. 52 Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 r. – Dz.U. Nr 33, poz. 232 ze zm., następnie art. 62 przepisów Konstytucji RP utrzymanych w mocy na podstawie art. 77 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym – Dz.U. Nr 84, poz. 426 oraz aktualnie art. 178 ust. 1 i art. 180 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz.U. Nr 78, poz. 483), a nadzór judykacyjny nad orzecznictwem sądów sprawował Sąd Najwyższy (art. 51 Konstytucji PRL z 1952 r., następnie art. 61 przepisów Konstytucji RP utrzymanych w mocy na podstawie art. 77 Ustawy Konstytucyjnej z 17 października 1992 r. oraz aktualnie art. 183 ust. 1 Konstytucji RP z 1997 r.).

Natomiast arbitrzy (i asesorzy) Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, który był organem orzekającym działającym przy Radzie Ministrów i podlegał nadzorowi Prezesa Rady Ministrów (art. 6 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 23 października 1975 r. o

Państwowym Arbitrażu Gospodarczym – Dz.U. Nr 34, poz. 183 ze zm. – powoływanej nadal jako: ustawa o P.A.G.), jako urzędnicy państwowi byli pracownikami mianowanymi przez Prezesa Państwowego Arbitrażu Gospodarczego (art. 13 - art. 27 ustawy o P.A.G.). Dopiero na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych dopuszczona została możliwość powołania w odpowiednim trybie i z dniem 1 października 1989 r. na stanowisko sędziego tych arbitrów komisji arbitrażowych, którzy spełniali „wymagania określone w art. 53 pkt 1-4 i 8, wobec których nie zachodzą przeszkody z art. 55 i 56 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych”. Oznaczało to, że dopiero ci arbitrzy Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, którzy powołani zostali na stanowisko sędziego, mogli korzystać z przysługującego sędziom prawa przejścia w stan spoczynku, naturalnie o ile spełnione zostały wymagane w tym wypadku przesłanki prawne. Analogiczne rozwiązanie prawne dotyczyło również przewodniczących zlikwidowanych komisji do spraw szkód górniczych, ich zastępców i przewodniczących zespołów orzekających, w związku z przejęciem przez sądy powszechne rozpoznawania sporów z tytułu szkód górniczych (art. 153 ust. 1 w związku z art. 97 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze – Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze zm.). Podobnie rzecz się ma aktualnie także nawet w odniesieniu do asesorów sądowych, którzy pomimo, że w zakresie orzekania korzystają z uprawnień sędziego, to jednak z uprawnień przysługujących z tytułu stanu spoczynku mogą korzystać dopiero po uzyskaniu nominacji na stanowisko sędziego.

W rozpoznawanej sprawie jest poza sporem, że skarżąca, która w latach 1958 – 1987 pracowała w charakterze arbitra Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, nie została powołana na stanowisko sędziego, ponieważ już w lutym 1987 r., a więc jeszcze przed datą likwidacji Państwowego Arbitrażu Gospodarczego i przejęcia spraw gospodarczych do rozpoznawania przez sądy gospodarcze, przeszła na emeryturę. Dlatego bezzasadne jest jej żądanie ustalenia prawa do korzystania ze stanu spoczynku.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² KPC orzekł jak w sentencji.

=====